

การจัดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางน้ำในพื้นที่ตำบลศีรษะจรเข้น้อย

อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ

Water Eco-Tourism Routing in Sisachorakhanoi Subdistrict,

Bang Sao Thong District, Samut Prakan Province

Received: July 03, 2020

Revised: August 20, 2020

Accepted: October 12, 2020

จิตติณฐ์ บุญช่วย¹ และสิชล กุลอำภา²

Jittinchulee Boonchua and Sichon Kulampha

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางน้ำ และเพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการจัดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางน้ำ ในพื้นที่ตำบลศีรษะจรเข้น้อย อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเครื่องมือวิจัยที่ใช้ได้แก่ การสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนาข้อมูล และวิเคราะห์แบบสัมภาษณ์วิเคราะห์เชิงเนื้อหา โดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากภาครัฐ ภาคเอกชน ประชาชน และนักท่องเที่ยว รวม 33 คน

ผลการวิจัยพบว่า เส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางน้ำ ในพื้นที่ตำบลศีรษะจรเข้น้อย อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ เป็นเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางน้ำเส้นทางใหม่ ซึ่งแต่เดิมยังเป็นเพียงคลองที่ใช้ระบายน้ำ ทำเกษตรกรรม และยังมีวัชพืชสะสมทำให้เกิดปัญหาในการระบายน้ำ และยากต่อการดูแลรักษาทั้งจากทางภาครัฐและชุมชนท้องถิ่น จึงนำไปสู่การพัฒนาเป็นเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางน้ำใหม่ด้วยความร่วมมือกันทุกภาคส่วน ประกอบด้วย 3 เส้นทาง และปัจจัยที่มีผลต่อการจัดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางน้ำ ในพื้นที่ตำบลศีรษะจรเข้น้อย อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ โดยจัดลำดับตามความสำคัญมากที่สุด ได้แก่ ปัจจัยด้านพื้นที่ ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม ปัจจัยด้านกิจกรรมและกระบวนการ และปัจจัยด้านองค์ประกอบด้านการจัดการในตำบลศีรษะจรเข้น้อย อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ

คำสำคัญ: การจัดเส้นทางท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางน้ำ พื้นที่ตำบลศีรษะจรเข้น้อย

¹ อาจารย์ประจำคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ; Lecturer of Faculty of Liberal Arts, Huachiew Chalermprakiet University, Samutprakarn; Email: chula_nulee@hotmail.com

² อาจารย์ประจำคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ; Lecturer of Faculty of Liberal Arts, Huachiew Chalermprakiet University, Samutprakarn; Email: sichon.skul@gmail.com

ABSTRACT

In this research investigation, the researchers study water eco-tourism routes and the factors affecting water eco-tourism routing in Sisachorakhenoi subdistrict, Bang Sao Thong district, Samut Prakan province.

In this qualitative research approach, the research instruments were an observation, interviews, and focus group discussions. Data were analyzed using the descriptive method, an analysis of an interview form, and content analysis. Thirty-three key informants were from the public sector, the private sector, members of the general public, and tourists.

Findings are as follows. Water eco-tourism routes in the area under study are new water eco-tourism routes. Originally, they were canals used for drainage and agriculture. Accumulated weeds caused drainage problems and it was difficult for the public sector and local communities to attend to. This has led to the development of three new water eco-tourism routes with cooperation from all sectors. The factors affecting water eco-tourism routing in the area under investigation in descending order were the following factors: area; participation; activities and process; and management elements in the area under study.

Keywords: Tourism Route's Management, Eco-Tourism Waterway Route, The Area of Srisajorrakhenoi Subdistrict

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ใหญ่และเติบโตอย่างรวดเร็วที่สุดในโลก และสำคัญอย่างยิ่งต่อระบบเศรษฐกิจโลก นานาประเทศทั่วโลกจึงได้พัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวให้เจริญเติบโตจนกลายมาเป็นอุตสาหกรรมหลักในระบบการค้าระหว่างประเทศอย่างรวดเร็ว ที่มีความสำคัญอยู่ในระดับที่ 1-3 ของ 10 อันดับแรกในอุตสาหกรรมสำคัญของประเทศนั้น ๆ องค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization: UNWTO) ได้คาดการณ์ว่าจำนวนนักท่องเที่ยวทั่วโลกในปี พ.ศ. 2553 จาก 1 พันล้านคน จะเพิ่มเป็น 1.6 พันล้านคน ในปี พ.ศ. 2563 (World Tourism Organization, 1995) ประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศที่มีการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เติบโตอย่างมาก ด้วยประเทศไทยมีความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ โบราณสถาน ศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิต ทำให้ประเทศไทยมีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ ช่วยดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย

เป็นจำนวนมาก จังหวัดสมุทรปราการหรือที่เรียกกันว่าเมืองปากน้ำ เป็นจังหวัดหนึ่งในประเทศไทยที่ตั้งอยู่ในเขตปริมณฑลใกล้กับกรุงเทพมหานคร เคยเป็นเมืองหน้าด่านทางทะเลที่สำคัญในอดีต มีเนื้อที่ประมาณ 1,004,092 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 627,557 ไร่ อำเภอบางเสาธง เป็นอำเภอที่ตั้งขึ้นใหม่ในจังหวัดสมุทรปราการ แยกพื้นที่การปกครองบางส่วนจากอำเภอบางพลี ในอดีตท้องที่ของอำเภอบางเสาธงเป็นพื้นที่น้ำทะเลท่วมถึงมาก่อน คำว่า "บางเสาธง" นั้นมีที่มาจากการทำเกษตรกรรม อาชีพโดยส่วนใหญ่ของประชากร คือ การเพาะปลูกข้าว การปลูกผักน้ำ และเลี้ยงปลาในน้ำจืด ตำบลศีรษะจรเข้น้อย ในอดีตเป็นพื้นที่น้ำเค็มท่วมถึง มีสระเข็ญอาศัยอยู่ในพื้นที่เป็นจำนวนมาก ภายหลังสภาพท้องที่ได้เปลี่ยนไป ล้ำคลองตื้นเขินขึ้น ภายหลังมีการตั้งเป็นตำบลได้ชื่อว่าตำบลศีรษะจรเข้น้อย มีพื้นที่โดยประมาณ 24.10 ตารางกิโลเมตร หรือ 15,055 ไร่ จำนวนประชากรทั้งสิ้น 8,440 คน แยกเป็นชาย 4,094 คน หญิง 4,346 คน มีอาณาเขตพื้นที่ติดต่อด้านต่าง ๆ ดังนี้ ทิศเหนือ ติดต่อกับแขวงลาดกระบังและแขวงท้ายยาว เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร ทิศตะวันออก ติดต่อกับเขตองค์การบริหารส่วนตำบลบางเสาธง อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ ทิศใต้ ติดต่อกับเขตองค์การบริหารส่วนตำบลศีรษะจรเข้ใหญ่ อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ ทิศตะวันตก ติดต่อกับเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหนองปรือ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

ด้วยสภาพพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ และวัฒนธรรมด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบพื้นบ้าน รวมถึงมีศาสนสถานที่สำคัญแก่การสักการะบูชา แต่ในบริเวณพื้นที่นี้ยังขาดการจัดการแหล่งท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบสัมผัสกับธรรมชาติและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน อีกทั้งยังไม่ได้มีการจัดเส้นทางท่องเที่ยวในพื้นที่นี้มาก่อน เป็นเพียงคลองที่ใช้ระบายน้ำ ทำเกษตรกรรม และคลองบริเวณนี้ยังมีวัชพืชสะสม ทำให้เกิดปัญหาในการระบายน้ำ ไม่เกิดประโยชน์ และยากต่อการดูแลรักษาทั้งจากทางภาครัฐและชุมชนท้องถิ่น หากมีการจัดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางน้ำในคลองบริเวณนี้จะทำให้ทุกภาคส่วนเล็งเห็นถึงคุณค่าและสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่พื้นที่มากขึ้น เกิดการกระจายรายได้ทางเศรษฐกิจสู่ชุมชนท้องถิ่น โดยที่ยังคงรักษาไว้ซึ่งธรรมชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่อย่างยั่งยืน จึงนำไปสู่การพัฒนาเป็นเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางน้ำ ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงศึกษาเรื่องการจัดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางน้ำในพื้นที่ตำบลศีรษะจรเข้น้อย อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ เพื่อจัดเส้นทางท่องเที่ยวเป็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทำให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวใหม่ ๆ ขึ้นในพื้นที่ และเพื่อนำเสนอเป็นแนวทางช่วยสร้างงาน สร้างอาชีพ และรายได้ รวมถึงความกินดีอยู่ดีให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ เป็นชุมชนเข้มแข็ง นำมาซึ่งความยั่งยืนของชุมชนได้ต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางน้ำ ในพื้นที่ตำบลศิระจรเข้ น้อย อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการจัดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางน้ำ ในพื้นที่ตำบลศิระจรเข้ น้อย อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ

นิยามศัพท์

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางน้ำ หมายถึง การเดินทางในลำคลองไปยังสถานที่ท่องเที่ยวทางน้ำในเขตพื้นที่ตำบลศิระจรเข้ น้อย อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษา ชื่นชม และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ สภาพธรรมชาติ สภาพสังคม ประเพณีวัฒนธรรม ศาสนสถาน และวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น บนพื้นฐานความรู้และความรับผิดชอบ ดูแลรักษาสีเขียวแวดล้อมให้เกิดผลกระทบน้อยที่สุด และคำนึงถึงการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ขอบเขตการวิจัย

1. **พื้นที่ทำการศึกษา** ได้แก่ เส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางน้ำ ในพื้นที่ตำบลศิระจรเข้ น้อย อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ คลองในบริเวณองค์การบริหารส่วนตำบลศิระจรเข้ น้อย (หนองงูเห่ากับคลองจรเข้ น้อย)
2. **กลุ่มประชากรในการศึกษา** ประกอบด้วย 1) ภาครัฐ องค์การบริหารส่วนตำบลศิระจรเข้ น้อย (อบต.ศิระจรเข้ น้อย) ได้แก่ นายก อบต.จำนวน 1 คน สมาชิก อบต. จำนวน 1 คน ปลัด อบต. จำนวน 1 คน 2) ภาคเอกชน ผู้ประกอบการร้านอาหารร้านค้าในบริเวณใกล้เคียง 10 แห่ง 3) ภาคประชาชน ประชาชนในพื้นที่ตำบลศิระจรเข้ น้อย ได้แก่ ผู้อาวุโส ผู้นำชุมชน ผู้นำทางศาสนา จำนวน 10 คน นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวบริเวณตำบลศิระจรเข้ น้อย จำนวน 10 คน

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ วิมล จิโรจน์พันธุ์ ประชิต สกฤษณ์พัฒน์ และอุดม เขยกิจวงศ์ (2548) ระบุว่า องค์ประกอบหลักที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มี 4 ประการ ประกอบด้วย 1) องค์ประกอบด้านพื้นที่ เป็นลักษณะเฉพาะประการหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การมุ่งเน้นในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ เพื่อประสานการท่องเที่ยวกับความพอใจในการเรียนรู้และสัมผัสกับระบบนิเวศ (Eco-System) 2) องค์ประกอบด้านการจัดการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อ (Responsible Travel) โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและอัตลักษณ์ท้องถิ่น ซึ่งมีการจัดการที่ยั่งยืน ครอบคลุม

ไปถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ และควบคุมการพัฒนา

3) องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) โดยมีการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว เป็นการเพิ่มพูนความรู้ประสบการณ์ความประทับใจ และ 4) องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นหรือชุมชนท้องถิ่น (Involvement of Local Community or People Participation) ที่มีในมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติตามแผน และร่วมได้รับประโยชน์อย่างเสมอภาค ตลอดจนคอยติดตามตรวจสอบ

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2557) อธิบายหลักการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ด้วยการใช้มาตรการในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มาจากการที่ท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยกำหนดไว้ ด้วยมาตรการในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประเทศไทย 12 ประการ ดังนี้

1. การคงรักษาไว้ให้มีสภาพดั้งเดิมมากที่สุด และอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี
2. การออกแบบสิ่งก่อสร้าง บริการ อำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว ต้องกลมกลืนกับธรรมชาติ
3. การจัดการสาธารณูปโภคพื้นฐานที่คำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับปริมาณนักท่องเที่ยว โดยใช้หลักขีดความสามารถรองรับทางกายภาพ (Physical Carrying Capacity) และขีดความสามารถรองรับทางสภาพแวดล้อม (Environmental Carrying Capacity)
4. การศึกษาวิเคราะห์ความอ่อนไหวของระบบนิเวศ ทั้งทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรม
5. การออกแบบสิ่งก่อสร้าง อำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ต้องหลีกเลี่ยงการตัดต้นไม้เป็นสำคัญ แหล่งท่องเที่ยวบางแห่งควรทำทางเดินแทนการสร้างถนน นอกจากนั้นการออกแบบป้ายสื่อความหมาย ควรใช้ได้นานและทนทาน
6. การศึกษาและสำรวจแหล่งพลังงานเพื่อนำมาใช้ประโยชน์มากที่สุด
7. การศึกษารูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น การก่อสร้างให้กลมกลืนกับธรรมชาติแวดล้อม และวัฒนธรรมพื้นบ้านที่ไม่มีสิ่งแปลกปลอมเข้าไป และควรคำนึงถึงเส้นทางการใช้สำหรับคนพิการด้วย
8. การกำจัดของเสีย ต้องมีระบบการกำจัดน้ำเสียที่มีประสิทธิภาพ การบำบัดน้ำเสียก่อนทิ้งลงสู่ธรรมชาติ การกำจัดขยะและปฏิกูล ถือหลักใช้แล้วใช้ซ้ำ และเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์อีก สำหรับของเสียจากห้องสุขา อาจใช้ระบบการทำแก๊สมูลชีวภาพ
9. การจัดการด้านการบริการการท่องเที่ยวควรคำนึงถึงระดับมาตรฐานสากล เช่น ISO 9000 ISO 14000 ISO 18000 เป็นต้น
10. การให้การศึกษาเกี่ยวกับวิธีการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวจะต้องให้การศึกษาแก่ประชาชนท้องถิ่นทุกระดับ โดยให้มีการเรียนรู้และเพิ่มพูนประสบการณ์

11. การตรวจสอบผลกระทบและประเมินศักยภาพในแหล่งท่องเที่ยว จะต้องกำหนดสถานภาพให้เหมาะสม โดยการหารายละเอียดและรวบรวมข้อมูลสภาพแวดล้อมในที่แห่งนั้น ว่าควรอยู่ในระดับใด ด้วยการหาความสัมพันธ์ระหว่างขีดความสามารถรองรับในพื้นที่และความต้องการของนักท่องเที่ยว

12. การจัดการการท่องเที่ยว ต้องมีการวางแผนปรับปรุงและพัฒนากฎระเบียบ ระหว่างผู้ประกอบการ ภาครัฐบาล องค์กรพัฒนาเอกชน กับประชาชนท้องถิ่น

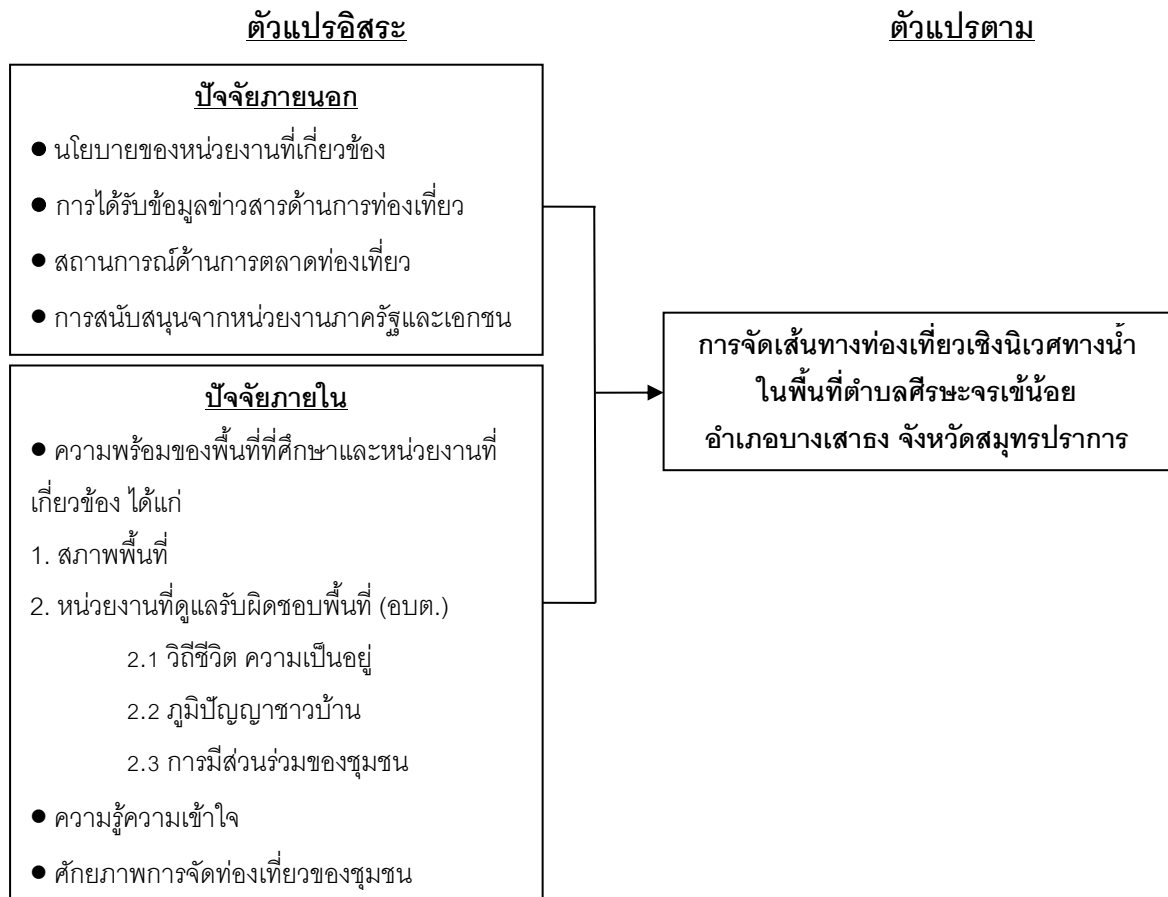
วิภาวรรณ ปิ่นแก้ว (2551) ศึกษาเรื่อง การศึกษาเพื่อเสนอเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาและวิเคราะห์รายละเอียดของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว รวมถึงบริบทเชิงการท่องเที่ยวในอำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี ผลการศึกษาพบว่า เมืองเพชรบุรีประกอบไปด้วยทรัพยากรการท่องเที่ยวที่หลากหลายทั้งทางธรรมชาติ ทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ เทศกาลและงานประเพณี รวมถึงกิจกรรม และการบริการ ทั้งนี้มีความโดดเด่นของทรัพยากรท่องเที่ยว ด้านวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์มากที่สุด

วิภาวี พลรัตน์ (2551) ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางน้ำ: กรณีศึกษาย้อนรอยเส้นทางประวัติศาสตร์อติตราชนาภิกรงธนบุรี ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางน้ำ โดยการล่องเรือผ่านคลองและแม่น้ำเจ้าพระยา ระหว่างคลองบางกอกน้อยถึงคลองบางกอกใหญ่ ใช้ระยะเวลาการเดินทางตั้งแต่ 09.00-16.00 น. โดยเลือกทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและประวัติศาสตร์ การเลือกใช้มัคคุเทศก์ที่มีประสบการณ์ รวมทั้งการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางน้ำ

วันทิกา หิรัญเทศ (2556) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงนิเวศของนักท่องเที่ยวชาวไทยในแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดนนทบุรี ผลการศึกษา พบว่าระดับการตัดสินใจท่องเที่ยวโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และรายด้าน คือ ด้านพื้นที่ ด้านการมีส่วนร่วมด้านกิจกรรมและกระบวนการ และด้านการจัดการอยู่ในระดับมาก การเปรียบเทียบการตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงนิเวศของนักท่องเที่ยวชาวไทยในแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดนนทบุรี ในภาพรวมเมื่อจำแนกตามเพศ กลุ่มอายุ กลุ่มการศึกษา กลุ่มอาชีพกลุ่มรายได้ และช่องทางการรับสื่อ ไม่พบความแตกต่าง

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้วางกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัยดังนี้

ระเบียบวิธีวิจัย

1. การทบทวนวรรณกรรม ประกอบด้วย การวิเคราะห์ข้อมูล การค้นหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการวิจัย การค้นหาคำสำคัญ (Keywords) และการทบทวนเอกสารจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ

2. ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถด้านการจัดการท่องเที่ยว ด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ พิจารณาการใช้ภาษาในข้อคำถาม แล้วตรวจสอบหาค่าความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) โดยการคำนวณดัชนีความสอดคล้อง (Index of Congruence: IOC) และตรวจสอบข้อคำถาม โดยคัดเลือกข้อที่มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) มีค่าตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป

3. การลงพื้นที่สำรวจและการสัมภาษณ์ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนในพื้นที่

4. การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ด้วยวิธีการทางด้านมานุษยวิทยา โดยใช้การพรรณนาข้อมูล และการวิเคราะห์แบบสัมภาษณ์

รายงานผลการศึกษาวัตถุประสงค์ที่ 1 ศึกษาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางน้ำในพื้นที่ตำบลศิระจรเข้หน้า อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการลงพื้นที่ทำการสำรวจพื้นที่ จากนั้นได้ใช้เครื่องมือได้แก่ การสังเกต การสัมภาษณ์ และสนทนากลุ่ม กับมีผู้แทนจากภาครัฐ ภาคเอกชน ประชาชน และนักท่องเที่ยว เพื่อศึกษาพื้นที่ ดังต่อไปนี้ ชุมชนที่อาศัยอยู่ในตำบลศิระจรเข้หน้า มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 6,492 คน มีครัวเรือน 4,179 ครัวเรือน โดยแบ่งเป็น 12 หมู่บ้าน และคลองซึ่งเป็นแหล่งน้ำธรรมชาติของตำบลศิระจรเข้หน้ามีทั้งหมด 14 สาย ได้แก่ คลองมอญ คลองปากน้ำ คลองหลุมลำ คลองดอน คลองหนองงูเห่า คลองอีไค้ คลองลำภาทลาย คลองจรเข้ คลองอ้อม คลองบางนา คลองจรเข้หน้า คลองตันไทร คลองไทรตามาก และคลองทับยาว เดิมคลองเหล่านี้มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นทางด้านคมนาคมทางน้ำ การอุปโภค บริโภค การนำน้ำไปหล่อเลี้ยงพื้นที่ทางการเกษตร ปัจจุบันมีการสร้างถนนแทนการคมนาคมทางน้ำ การจัดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางน้ำนี้ถือเป็นเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางน้ำเส้นทางใหม่ ซึ่งยังไม่มีใครมีการจัดนำเที่ยวมาก่อนในพื้นที่บริเวณนี้ มี 3 เส้นทาง ได้แก่

ที่มา: จิตตินงฺกูลี บุญช่วย

เส้นทางที่ 1 การกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวเริ่มต้นที่ วัดหัวคู่วราราม คลองจรเข้ มีความกว้างของคลอง 40 เมตร และมีความยาวทั้งสิ้น 6.5 กิโลเมตร โดยครอบคลุมพื้นที่ หมู่ที่ 1 หมู่ที่ 4 และหมู่ที่ 5 ของตำบลศิระจรเข้หน้า อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ สิ้นสุดที่วัดศรีวารีน้อย รวมระยะทางทั้งหมด 5 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทางท่องเที่ยวระยะเวลา 1 วัน การกำหนดจุดท่องเที่ยวจากการสำรวจของคณะผู้วิจัย โดยมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญคือ 1) “**วัดหัวคู่วราราม**” สถานที่ปฏิบัติธรรมและเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชน ทุก ๆ วันพระหรือวันที่มีการประกอบพิธีทางด้านศาสนา ชาวบ้านจะไปรวมตัวกันที่วัดเป็นจำนวนมาก เพื่อทำบุญและสืบสานประเพณีวัฒนธรรมไทย อีกทั้งเป็นที่ประดิษฐานของหลวงพ่อเขียวสุขโขพุทธโศภิตา ซึ่งเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ประจำวัดแห่งนี้ที่นักท่องเที่ยว ต้องมากราบนมัสการขอพรเป็นประจำ 2) “**บ่อเลี้ยงปลา**” สัมผัสวิถีชีวิตแบบเกษตรกรรมการเลี้ยงปลาและสัตว์น้ำนานาชนิด รับประทานและเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นประเภทต่าง ๆ 3) “**วัดศรีวารีน้อย**” พระอุโบสถประดิษฐานพระพุทธศรีชัยมงคล เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของประชาชนและนักท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยการจัดการศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน ประเพณีท้องถิ่น รวมถึงสินค้าท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน มีมัคคุเทศก์ท้องถิ่นหรือปราชญ์ชุมชนที่มีประสบการณ์ และมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับพื้นที่ตำบลศิระจรเข้หน้า อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ เป็นอย่างดี

เส้นทางที่ 2 อบต.ศิระจรเข้หน้า สิ้นสุดวัดศรีวารีน้อย ระยะทางท่องเที่ยวยาว 9.5 กิโลเมตร
 ดังภาพ 2

ภาพ 2 จุดเริ่มต้น อบต.ศิระจรเข้หน้า สิ้นสุดวัดศรีวารีน้อย

ที่มา: จิตติณชุลี บุญช่วย

เส้นทางที่ 2 การกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวเริ่มต้นที่คลองบางนา (อบต.ศิระจรเข้ไชย) คลองกว้าง 15 เมตร ความยาวทั้งสิ้น 4.2 กิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ หมู่ที่ 8 ต่อด้วยคลองหนองงูเห่า มีความกว้าง 50 เมตร ความยาวทั้งสิ้น 4.5 กิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ หมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 10 ต่อด้วยคลองปากน้ำ มีความกว้าง 18 เมตร ความยาวทั้งสิ้น 3.5 กิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ หมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 9 และสิ้นสุดที่คลองจรเข้ มีความกว้าง 40 เมตร ความยาวทั้งสิ้น 6.5 กิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ หมู่ที่ 1 หมู่ที่ 4 และหมู่ที่ 5 ของตำบลศิระจรเข้ไชย อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ สิ้นสุดที่วัดศรีวารีน้อย รวมระยะทาง 9.5 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทางท่องเที่ยว 1 วัน การกำหนดจุดท่องเที่ยวจากการสำรวจของคณะผู้วิจัย โดยมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญ คือ 1) “องค์การบริหารส่วนตำบลศิระจรเข้ไชย (อบต.ศิระจรเข้ไชย)” สถานที่ราชการที่ทำหน้าที่ดูแลพื้นที่กิ่งเมืองกิ่งชนบทแห่งนี้ที่ยังคงไว้ซึ่งมิติด้านความไว้วางใจและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชุมชน 2) “ฟาร์มผักกระเจต” บ่อปลูกผักกระเจตขนาดใหญ่ โดยรอบบ่อจะปลูกมะรุม มะม่วง สามารถนำผักกระเจตมารับประทานสด ๆ หรือแปรรูปเป็นอาหารประเภทต่าง ๆ ได้ 3) “ม่านไทร 100 ปี บ้านคลองปากน้ำ” ต้นไทรขนาดใหญ่อายุเก่าแก่กว่า 100 ปี ซึ่งอยู่คู่ชุมชนบ้านคลองปากน้ำมาอย่างยาวนาน 4) “วัดศรีวารีน้อย” พระอุโบสถประดิษฐานพระพุทธรีย์มิ่งมงคลเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย เป็นที่เคารพนับถือของประชาชนและนักท่องเที่ยว ภายในพระอุโบสถมีภาพจิตรกรรมฝาผนังเป็นเรื่องราวพุทธประวัติทั้งดงาม ปุชณียวัตถุที่สำคัญได้แก่ หลวงพ่อเสือ และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

เส้นทางที่ 3 วัดหัวคู่วราราม สิ้นสุด อบต.ศิระจรเข้ไชย ระยะทางท่องเที่ยวยาว 7.8 กิโลเมตร
 ดังภาพ 3

ภาพ 3 เส้นทางที่ 3 จุดเริ่มต้นวัดหัวคู่วราราม สิ้นสุด อบต.ศิระจรเข้ไชย

ที่มา: จิตตินุชชี บุญช่วย

เส้นทางที่ 3 เส้นทางเริ่มต้นที่คลองหนองงูเห่า มีความกว้าง 50 เมตร และมีความยาว 4.5 กิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ หมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 10 ต่อด้วยคลองบางนา มีความกว้าง 15 เมตร และมีความยาวทั้งสิ้น 4.2 กิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ หมู่ที่ 8 ของตำบลศิระจรเข้ชั้น้อย อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ สิ้นสุดที่องค์การบริหารส่วนตำบลศิระจรเข้ชั้น้อย (อบต.ศิระจรเข้ชั้น้อย) รวมระยะทางทั้งหมด 7.8 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทางท่องเที่ยว 1 วัน การกำหนดจุดท่องเที่ยวจากการสำรวจของคณะผู้วิจัย โดยมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญคือ 1) “วัดหัวคู่วราราม” สถานที่ปฏิบัติธรรมและเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชน ทุก ๆ วันพระหรือวันที่มีการประกอบพิธีทางศาสนา อีกทั้งเป็นที่ประดิษฐานของหลวงพ่อบุญชูโชพุทธโศกนา ซึ่งเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ประจำวัดแห่งนี้ 2) “จุดชมวิวนามบินสุวรรณภูมิ” บริเวณคลองหนองงูเห่าอยู่ติดกับรั้วสนามบินสุวรรณภูมิ สามารถมองเห็นวิวทิวทัศน์ได้อย่างสวยงาม 3) “ฟาร์มผักกระเฉด” บ่อปลูกผักกระเฉดขนาดใหญ่ โดยรอบบ่อจะปลูกมะขาม มะม่วง สามารถนำผักกระเฉดมารับประทานสด ๆ หรือแปรรูปเป็นอาหารประเภทต่าง ๆ ได้ 4) “องค์การบริหารส่วนตำบลศิระจรเข้ชั้น้อย (อบต.ศิระจรเข้ชั้น้อย)” สถานที่ราชการที่ทำหน้าที่ดูแลพื้นที่กิ่งเมืองกิ่งชนบทแห่งนี้ที่ยังคงไว้ซึ่งมิติด้านความไว้วางใจและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชุมชน กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยการจัดการศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน ประเพณีท้องถิ่น รวมถึงสินค้าท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน มีมัคคุเทศก์ท้องถิ่นหรือปราชญ์ชุมชนที่มีประสบการณ์ และมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับพื้นที่ตำบลศิระจรเข้ชั้น้อย อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ

รายงานผลการศึกษาวัตถุประสงค์ที่ 2 ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการจัดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางน้ำ ในพื้นที่ตำบลศิระจรเข้ชั้น้อย อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการสำรวจพื้นที่ทั้งทางบกและทางน้ำ จากนั้นได้ใช้เครื่องมือ ได้แก่ การสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม โดยมีผู้แทนจากภาครัฐ ภาคเอกชน ประชาชน และนักท่องเที่ยว เพื่อศึกษาพื้นที่ ดังต่อไปนี้

1. **ภาครัฐ** การจัดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางน้ำ องค์การบริหารส่วนตำบลศิระจรเข้ชั้น้อย เห็นด้วย และพร้อมให้การสนับสนุนหรือเตรียมรับมือหากมีนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น โดยการจัดทำโครงการต่าง ๆ ขึ้นมารองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่กำลังจะเกิดขึ้นในพื้นที่ เช่น โครงการส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตำบลศิระจรเข้ชั้น้อย โครงการสนับสนุนและพัฒนาผลิตภัณฑ์ OTOP ประจำตำบลศิระจรเข้ชั้น้อย โครงการติดตั้งป้ายจราจรบอกเส้นทาง และโครงการบ้านริมน้ำอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม รวมถึงการเพิ่มจำนวนบุคลากรมาดูแลด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พร้อมทั้งให้ความรู้ความเข้าใจกับภาคเอกชน/ผู้ประกอบการ ประชาชนในท้องถิ่น และนักท่องเที่ยว เพื่อสร้างจิตสำนึกในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต่อไป

2. **ภาคเอกชน/ผู้ประกอบการ** ผู้ประกอบการที่พัก ร้านอาหาร ร้านค้า แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลศิระจรเข้ชั้น้อย ส่วนใหญ่ดำเนินการกันมาหลายปี รายได้จากแหล่งท่องเที่ยวอยู่ในระดับปานกลางไป

จนถึงน้อย ผู้ประกอบการส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลศิระจรเข้เล็กน้อยเพียงบางส่วน เช่น โครงการตลาดประชารัฐ โครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ตำบลศิระจรเข้เล็กน้อย โดยบริเวณพื้นที่ตำบลศิระจรเข้เล็กน้อยมีแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ตลาดน้ำวัดหัวคู้ จุดชมวิวนามบินสุวรรณภูมิ (คลองหนองงูเห่า) บ่อผักกระเจต บ่อเลี้ยงปลา สวนผลไม้ เป็นต้น และมีการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวทราบโดยผ่านป้ายประชาสัมพันธ์ในพื้นที่ และสื่อออนไลน์ต่าง ๆ และยังมีการสอบถามความต้องการในด้านต่าง ๆ ของนักท่องเที่ยว

3. ภาคประชาชน/ชุมชนท้องถิ่น ภาคประชาชน/ชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่ตำบลศิระจรเข้เล็กน้อยคิดว่าสามารถจัดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางน้ำได้ทั้ง 3 เส้นทาง เพราะเป็นการสร้างอาชีพและรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่น พึ่งพาตนเองได้ แต่ต้องไม่เกิดผลกระทบกับวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของชุมชน ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

4. นักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ช่วงอายุประมาณ 20-60 ปี รู้จักแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลศิระจรเข้เล็กน้อยจากเพื่อนหรือญาติ พี่น้อง คนรู้จักแนะนำและมีภูมิลำเนาในพื้นที่ใกล้เคียง ในช่วงงานเทศกาลประเพณี เช่น วัดหัวคู้ มากราบไหว้สักการบูชาหลวงพ่อเขียว ประเพณีแห่ผ้าห่มองค์หลวงพ่อเขียว ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีพายเรือ เป็นต้น โดยนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะมาท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลศิระจรเข้เล็กน้อยหลายครั้ง ตามโอกาสในช่วงวันเสาร์-อาทิตย์ และวันหยุดนักขัตฤกษ์ และส่วนใหญ่ยังไม่เคยนั่งเรือชมธรรมชาติสองฝั่งคลองในพื้นที่ตำบลศิระจรเข้เล็กน้อย นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่มาท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลศิระจรเข้เล็กน้อยสนับสนุนการจัดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางน้ำทั้ง 3 เส้นทาง เพราะช่วยเพิ่มแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมต่าง ๆ ที่น่าสนใจ แปลกใหม่ให้นักท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลศิระจรเข้เล็กน้อย รวมถึงเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 คณะผู้วิจัยได้ใช้องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ศึกษาโดย วิลล จีโรจพันธุ์ และคณะ (2548, น. 85-86) จากนั้นได้นำองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทั้ง 4 ด้าน มาใช้กำหนดปัจจัยที่มีผลต่อการจัดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางน้ำในพื้นที่ตำบลศิระจรเข้เล็กน้อย อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ และจัดการสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยจัดลำดับตามความสำคัญมากที่สุด ปรากฏได้ผลการวิจัย ดังนี้ 1) **ปัจจัยด้านพื้นที่ในตำบลศิระจรเข้เล็กน้อย อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ** การจัดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางน้ำ มีความสวยงามของทัศนียภาพ ความอุดมสมบูรณ์ และความหลากหลายในแหล่งท่องเที่ยว มีความดึงดูดใจ มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และมีวิถีชีวิตประเพณีวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบดั้งเดิม มีบุคลากรและประชาชนในท้องถิ่นที่ให้การต้อนรับแบบมิตรไมตรี ยิ้มแย้มแจ่มใส และการให้บริการที่ดี และยังมีศักยภาพในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว เช่น การสัญจรทางบก ทางน้ำ เป็นต้น 2) **ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในตำบลศิระจรเข้เล็กน้อย อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ** การจัดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางน้ำ

มีประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นในทางเศรษฐกิจและการกระจายรายได้ สนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นในการจัดกิจกรรมและพัฒนาทางการท่องเที่ยว นอกจากนั้นยังสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว 3) **ปัจจัยด้านกิจกรรมและกระบวนการในตำบลศีระชะจรเข้้น้อย อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ** การจัดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางน้ำเป็นกิจกรรมที่เอื้อต่อการเสริมสร้าง ความเข้มแข็งชุมชนท้องถิ่นและจิตสำนึกแก่นักท่องเที่ยว มีความหลากหลายของกิจกรรม เป็นกิจกรรมที่สามารถสร้างประสบการณ์และความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว และมีสื่อหลากหลายประเภทในการให้ข้อมูลการท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยว 4) **ปัจจัยด้านองค์ประกอบด้านการจัดการในตำบลศีระชะจรเข้้น้อย อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ** การจัดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางน้ำมีการกำหนดข้อปฏิบัติของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวและเส้นทางท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ มีที่พัก ร้านค้า ร้านอาหาร และร้านจำหน่ายสินค้าท้องถิ่น (OTOP) และของที่ระลึก มีความเหมาะสม มีการจัดการโครงสร้างพื้นฐาน มีความชัดเจนของป้ายสื่อความหมายเส้นทางพันธุ์ไม้ และแหล่งท่องเที่ยว และยังมีการคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว

สรุปและอภิปรายผล

จากการวิจัยครั้งนี้ถือเป็นการสร้างสรรค์เส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางน้ำ 3 เส้นทางใหม่ ในพื้นที่ตำบลศีระชะจรเข้้น้อย อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางน้ำกับนักท่องเที่ยวได้จริงตามสภาพของพื้นที่ ซึ่งแต่เดิมยังไม่ได้มีการจัดเส้นทางท่องเที่ยวในพื้นที่นั้นมาก่อน เป็นเพียงคลองที่ใช้ระบายน้ำ ทำเกษตรกรรม และคลองบริเวณนี้ยังมีวัชพืชสะสมทำให้เกิดปัญหาในการระบายน้ำ ไม่เกิดประโยชน์ และยากต่อการดูแลรักษาทั้งจากทางภาครัฐและชุมชนท้องถิ่น แต่หากมีการจัดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางน้ำในคลองบริเวณนี้ จะทำให้ทุกภาคส่วนเล็งเห็นถึงคุณค่าและสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่พื้นที่มากขึ้น เกิดการกระจายรายได้ทางเศรษฐกิจสู่ชุมชนท้องถิ่น ทั้งยังคงรักษาไว้ซึ่งธรรมชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่สืบไป ประกอบไปด้วย 3 เส้นทางใหม่ โดยในแต่ละเส้นทางจะใช้เวลา 1 วัน มีการศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน ประเพณีวัฒนธรรม และสินค้าท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน มีมัคคุเทศก์ท้องถิ่นหรือปราชญ์ชุมชนที่มีประสบการณ์ และมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับพื้นที่ รวมถึงสร้างจิตสำนึกทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้กับนักท่องเที่ยวได้อย่างถูกต้อง ซึ่งสอดคล้องกับวิภาวี พลรัตน์ (2551) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางน้ำ: กรณีศึกษา ย้อนรอยเส้นทางประวัติศาสตร์อิตราชาธานีกรุงธนบุรี พบว่า รูปแบบเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางน้ำ โดยการล่องเรือผ่านคลองบางกอกใหญ่ คลองบางเชือกหนัง คลองบางน้อย คลองบางพรหม คลองบางระมาด คลองชักพระ คลองบางกอกน้อย และแม่น้ำเจ้าพระยา ระหว่างคลองบางกอกน้อยถึงคลองบางกอกใหญ่ ใช้ระยะเวลาการเดินทางตั้งแต่ 09.00-16.00 น. โดยเลือกทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มี

ความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและประวัติศาสตร์ การเลือกใช้มรดกโลกที่มีประสบการณ์ และกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการปฏิบัติตนที่เหมาะสมในแหล่งท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางน้ำ และยังคงสอดคล้องกับแผนพัฒนาจังหวัดสมุทรปราการ 4 ปี (พ.ศ. 2561-2564) ที่ได้กล่าวถึงกลยุทธ์ไว้ว่า มีการส่งเสริมความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบ One Day Trip รักษาคุณภาพของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน (กลุ่มงานยุทธศาสตร์ สำนักงานจังหวัดสมุทรปราการ, 2561)

ข้อค้นพบที่ได้จากปัจจัยที่มีผลต่อการจัดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางน้ำ ในพื้นที่ตำบลศรีษะจรเข้ น้อย อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ เกิดจากการที่คณะผู้วิจัยนำแนวคิดองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผสมกับการแสดงความคิดเห็นร่วมกันของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ก่อให้เกิดปัจจัยสำคัญด้านต่าง ๆ 4 ด้าน ได้แก่

1) ปัจจัยด้านพื้นที่ ที่มีผลต่อการจัดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางน้ำ คือ ความสวยงามของทัศนียภาพ ความอุดมสมบูรณ์ และความหลากหลายในแหล่งท่องเที่ยว โดยส่วนใหญ่ให้ความสำคัญมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วันทิกา หิรัญเทศ (2556) ที่ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงนิเวศของนักท่องเที่ยวชาวไทยในแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดนนทบุรี ที่พบว่า ผลการวิเคราะห์ระดับการตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงนิเวศของนักท่องเที่ยวชาวไทยในแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดนนทบุรี ด้านพื้นที่ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (3.97) ได้แก่ ความอุดมสมบูรณ์ ทัศนียภาพ ความสวยงามและความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยว มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด (4.35)

2) ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม ที่มีผลต่อการจัดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางน้ำ คือ การจัดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางน้ำมีประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นในทางเศรษฐกิจและการกระจายรายได้ และการจัดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางน้ำสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น ในการจัดกิจกรรมและพัฒนาทางการท่องเที่ยว โดยส่วนใหญ่ให้ความสำคัญมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ วิภาวรรณ ปิ่นแก้ว (2551) เรื่องการศึกษาเพื่อเสนอเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอมือง จังหวัดเพชรบุรี ที่พบว่า การเปิดโอกาสให้ชุมชนในท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวตั้งแต่แรกเริ่ม ดำเนินการ ประชุม วางแผน และการจัดการท่องเที่ยว เพื่อก่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพภายใต้การดำเนินงานของชุมชนผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่น นับเป็นการกระจายการบริหารจัดการสู่ชุมชน เพื่อให้ชุมชนได้เล็งเห็นคุณค่าและร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวของท้องถิ่นไว้

3) ปัจจัยด้านกิจกรรมและกระบวนการ ที่มีผลต่อการจัดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางน้ำ เป็นกิจกรรมที่เอื้อต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนท้องถิ่นและจิตสำนึกแก่นักท่องเที่ยว รวมถึงเป็นกิจกรรมที่สามารถสร้างประสบการณ์และความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว โดยส่วนใหญ่ให้ความสำคัญ

มากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาจังหวัดสมุทรปราการ 4 ปี (พ.ศ. 2561 - 2564) ที่ได้กล่าวถึงเป้าประสงค์ที่ตั้งไว้ว่า มีรายได้จากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เชิงประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม และกิจกรรมสันทนาการที่เพิ่มขึ้นจากแหล่งท่องเที่ยวที่ได้มาตรฐาน โดยการเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยว เพิ่มค่าใช้จ่ายต่อหัวและการกลับมาเที่ยวซ้ำ และยุทธศาสตร์ที่มีการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ประวัติศาสตร์ และศิลปวัฒนธรรม โดยการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว สินค้า การบริการ และประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่รู้จักและประทับใจแก่นักท่องเที่ยว

4) บัณฑิตด้านองค์ประกอบด้านการจัดการ ที่มีผลต่อการจัดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางน้ำ คือ การกำหนดข้อปฏิบัติของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวและเส้นทางท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ และมีที่พัก ร้านอาหาร และร้านจำหน่ายสินค้าท้องถิ่น (OTOP) และของที่ระลึกที่มีความเหมาะสม โดยส่วนใหญ่ให้ความสำคัญมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายเศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็งของแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาห้าปี องค์การบริหารส่วนตำบลศรีชะครเขื่อน้อย (พ.ศ. 2558-2562) ที่กล่าวถึงเป้าหมายของการพัฒนา คือให้ประชาชนมีการรวมตัว รวมกลุ่มกัน เพื่อเรียนรู้พัฒนาทักษะในการประกอบอาชีพ ตลอดจนเทคโนโลยีวิชาการต่าง ๆ เพื่อปรับปรุงและแปรรูปผลผลิต รวมทั้งการเพิ่มมูลค่าของสินค้า ซึ่งก่อเกิดการผลิต การบริการ การหมุนเวียนทางการเงิน และสร้างเงินตามแนวทาง “เศรษฐกิจพอเพียง” โดยสามารถพึ่งตนเองได้ ดำรงอยู่อย่างมั่นคง และเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง (องค์การบริหารส่วนตำบลศรีชะครเขื่อน้อย, 2558).

ข้อเสนอแนะ

การบริหารจัดการพื้นที่ท่องเที่ยว ในด้านพื้นที่ ควรพัฒนาศักยภาพในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว การขนส่งสาธารณะทั้งทางบกและทางน้ำ มีการจัดระเบียบแหล่งท่องเที่ยว และอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว ด้านการมีส่วนร่วม ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ประชาชน และนักท่องเที่ยว ให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืน และสร้างรายได้ให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถพึ่งพาตนเองได้ ด้านกิจกรรมและกระบวนการ ควรพัฒนาและส่งเสริมสื่อในการให้ข้อมูลการท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลศรีชะครเขื่อน้อยกับนักท่องเที่ยวมากขึ้น สามารถเข้าถึงข้อมูลที่ต้องการได้โดยสะดวก รวดเร็ว ข้อมูลถูกต้อง และครบถ้วน และด้านการจัดการ ควรปรับปรุงและเพิ่มความชัดเจนของป้ายสื่อความหมายและป้ายเส้นทางในแหล่งท่องเที่ยว และเนื่องจากเป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ซึ่งมีความเปราะบาง ควรมีกฎ ระเบียบ ข้อบังคับในพื้นที่ที่ชัดเจน เพื่อจำกัดการรองรับนักท่องเที่ยวและความปลอดภัย

เอกสารอ้างอิง

- กรมการท่องเที่ยว. (2562). สถิตินักท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. สืบค้นเมื่อ 19 มกราคม 2561, จาก https://www.mots.go.th/more_news.php?cid=502&filename=index
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กองเศรษฐกิจการท่องเที่ยวและกีฬา. (2562). จำนวนและรายได้ของนักท่องเที่ยว ตั้งแต่ มกราคม ถึง ธันวาคม 2561. สืบค้นเมื่อ 19 มกราคม 2561, จาก https://www.mots.go.th/more_news.php?cid=502&filename=index
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2557). การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (พิมพ์ครั้งที่ 2).นนทบุรี: สำนักพิมพ์ธรรมสาร จำกัด.
- วิมล จิโรจพันธุ์ ประชิต สกฤษณ์พัฒน์ และอุดม เขยกิจวงศ์. (2548). การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แสงดาว.
- วันทิกา หิรัญเทศ. (2556). ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงนิเวศของนักท่องเที่ยวชาวไทยในแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดนนทบุรี (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: วิทยาลัยราชพฤกษ์.
- วิภาวรรณ ปิ่นแก้ว. (2551). การศึกษาเพื่อเสนอเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี. ปรินญานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- วิภาวี พลรัตน์. (2551). การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางน้ำ:กรณีศึกษา ย้อนรอยเส้นทางประวัติศาสตร์อดีตราชธานีกรุงธนบุรี. ปรินญานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สำนักงานจังหวัดสมุทรปราการ กลุ่มงานยุทธศาสตร์จังหวัด. (2561). แผนพัฒนาจังหวัดสมุทรปราการ 4 ปี (พ.ศ.2561-2564). สมุทรปราการ: สำนักงานจังหวัดสมุทรปราการ.
- องค์การบริหารส่วนตำบลศิระจรเข้น้อย. (2561).ข้อมูลทั่วไปและข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว. สืบค้นเมื่อ 15 มีนาคม 2561,จาก <http://srisajorrakhenoi.go.th/public/>
- องค์การบริหารส่วนตำบลศิระจรเข้น้อย. (2558). แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาห้าปี องค์การบริหารส่วน ตำบลศิระจรเข้น้อย (พ.ศ.2558-2562). สมุทรปราการ: องค์การบริหารส่วนตำบลศิระจรเข้ น้อย.